

10th International Balkan Education and Science Congress on the topic of "Education and globalization"

University „Ss.Cyril and Methodius“-Skopje
Faculty of Pedagogy „St.Kliment Ohridski“-Skopje
Macedonia

10th International Balkan Congress on
Education and Science
„EDUCATION AND GLOBALIZATION“

September 17-19,2015

10th International Balkan Education and Science Congress on the topic of "Education and globalization"

COMMITTEES

HONORARY COMMITTEE

Prof. Dr. Velimir Stojkovski, Rector of Ss. Cyril and Methodius University
Prof. Dr. Yener YÖRÜK, Rector of Trakya University
Prof. Dr. Ivan Vashin, Rector of Trakya University, Stara Zagora,
R. Bulgaria
Prof. Dr. Damir Boras, Rector of Zagreb University

CONGRESS PRESIDENCY

Prof. Dr. Vlado Timovski, Dean of the Ss. Cyril and Methodius University
Faculty of Education, Skopje, Macedonia
Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK, Dean of the Trakya University Faculty of
Education, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Krasimira MUTAFCHIEVA, Dean of the Trakya
University Faculty of Education, Stara Zagora, Bulgaria
Prof. Dr. Ivan PRSKALO, Dean of the Zagreb University Faculty of
Education, Zagreb, Croatia

ADVISORY BOARD

ORGANIZATIONAL COMMITTEE

Prof. Lulzim Ademi, PhD, R. Macedonia
Prof. Metodi Glavche, PhD, R. Macedonia
Prof. Zoran Mihajlovski, PhD, R. Macedonia
Prof. Elizabeta Ralpovska, PhD, R. Macedonia
Prof. Teuta Shabani, PhD, R. Macedonia
Prof. Marieta Petrova, PhD, R. Macedonia
Prof. Biljana Malenko, PhD, R. Macedonia
Prof. Lulzim Aliu, PhD, R. Macedonia
Prof. Suzana Nikodinovska-Banchotovska, PhD, R. Macedonia
Prof. Vesna Makashevaska, PhD, R. Macedonia
Prof. Svetlana Kamzhijash, PhD, R. Macedonia
Prof. Biljana Gligorova, PhD, R. Macedonia
Prof. Leonora Jegeni, PhD, R. Macedonia
Prof. Vladimir Talevski, PhD, R. Macedonia
Prof. Marjan Malcev, PhD, R. Macedonia
Prof. Rozalina Popova-Koskarova, PhD, R. Macedonia
Prof. Florina
Prof. Burhan
Prof. Jeta Starova-Mehmeti, PhD, R. Macedonia
Prof. Jeta Starova-Mehmeti, PhD, R. Macedonia
Prof. Violeta Martinovska, PhD, R. Macedonia
Ass. Anita Shterjoska, MPhil, R. Macedonia
Ass. Jasmina Armenska, MPhil, R. Macedonia
Asst. Prof. Dr. Murat ÇELTEK, R. Turkey
Asst. Prof. Dr. Tuncay ÖZTÜRK, R. Turkey
Asst. Prof. Dr. Gökhan ILGAZ, R. Turkey
Asst. Prof. Dr. Şahin DÜNDAR, R. Turkey
Lecturer Tonguç BAŞARAN, R. Turkey
Lecturer Sezgin KONDAL, R. Turkey
Assoc. Prof. Vanya Petrova, PhD, R. Bulgaria
Assoc. Prof. Hristo Saldzhiev, PhD, R. Bulgaria
Assoc. Prof. Marya Teneva, PhD, R. Bulgaria
Assoc. Prof. Violeta Stancheva, PhD, R. Bulgaria
Assist. Prof. Milen Dimitrov, R. Bulgaria
Tamara Gazdić-Alerić, PhD, Croatia
Stjepko Rupčić, Assistant Professor, Croatia
Vatroslav Horvat, PhD, Croatia
Mario Dumančić, PhD, Croatia
Siniša Opić, PhD, Croatia

PROGRAM COMMITTEE

Prof. Tatjana Koteva-Mojsovska, PhD, R. Macedonia

Prof. Emilij Sulejmani, PhD, R. Macedonia

Prof. Bujar Saiti, PhD, R. Macedonia

Prof. Mito Spasovski, PhD, R. Macedonia

Prof. Miroslava Nikoloska, PhD, R. Macedonia

Prof. Blagica Petkovska, PhD, R. Macedonia

Prof. Gjulumser Kasapi, PhD, R. Macedonia

Prof. Vehbi Kadriu, PhD, R. Macedonia

Prof. Adnan Kahil, PhD, R. Macedonia

Prof. Aida Islam, PhD, R. Macedonia

Prof. Maja Raunik-Kirkov, PhD, R. Macedonia

Prof. Slagjana Jakimovikj, PhD, R. Macedonia

Prof. Biljana Kamchevska, PhD, R. Macedonia

Prof. Suzana Kotevshevska, PhD, R. Macedonia

Prof. Yeşim

Prof. Sevinç Sakarya MADEN, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. ÇUHADAR, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Hikmet ASUTAY, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Yılmaz ÇAKICI, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Emine AHMETOĞLU, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Mukadder Seyhan YÜCEL, R. Turkey

Assoc. Prof. Dr. Eylem BAYIR, R. Turkey

Asst. Prof. Dr. Nesrin GÜNAY, R. Turkey

Asst. Prof. Dr. Selmin ÇUHADAR, R. Turkey

Asst. Prof. Dr. Ayfer UZ, R. Turkey

Prof. Stefanka Georgieva, PhD, R. Bulgaria

Prof. Antonina Koleva, Dsc, PhD, R. Bulgaria

Prof. Georgi Ivanov, Dsc, PhD, R. Bulgaria

Prof. Petar Petrov, PhD, PhD, R. Bulgaria

Assist. Prof. Marian Delchev, PhD, R. Bulgaria

Milan Matijević, PhD, Croatia

Majda Rijavec, PhD, Croatia

Ivan Prskalo, PhD, Croatia

Berislav Majhut, PhD, Croatia
Tamara Turza-Bogdan, PhD, Croatia
Sonja Petrova, PhD, R. Macedonia
Jove Talevski, PhD, R. Macedonia
Valentina Gulevska, PhD, R. Macedonia
Fatbi Osmani, PhD, R. Macedonia
Liljana Recka, PhD, R. Albania

Mimoza Ćarka, PhD, R. Albania
Belinda Xarba (Meshini) , PhD, R. Albania
Etleva Peta, PhD, R. Albania
Jasmina Kovacic- PhD, R. Serbia
Emilija Marković, PhD, R. Serbia
Slagjana Vidosavljević, PhD, R. Serbia

10th International Balkan Education and Science Congress on the topic of "Education and globalization"

PUBLISHER:

Ss. Cyril and Methodius University-Skopje
Faculty of Pedagogy „St.Kliment Ohridski“-Skopje, Republic of
Macedonia

EDITOR:

Vlado Timovski, PhD, Dean of the Faculty of Pedagogy „St.Kliment
Ohridski“-Skopje

EDITORIAL BOARD:

Prof. Tatjana Koteva-Mojsovska, PhD, R. Macedonia
Prof. Metodi Glavche, PhD, R. Macedonia
Prof. Lulzim Ademi, PhD, R. Macedonia
Prof. Emilij Sulejmani, PhD, R. Macedonia
Prof. Mito Spasovski, PhD, R. Macedonia
Prof. Bujar Saiti, PhD, R. Macedonia
Prof. Vehbi Kadriu, PhD, R. Macedonia
Prof. Adnan Kahil, PhD, R. Macedonia
Prof. Aida Islam, PhD, R. Macedonia
Prof. Maja Raunik-Kirkov, PhD, R. Macedonia
Prof. Slagjana Jakimovikj, PhD, R. Macedonia
Prof. Biljana Kamchevska, PhD, R. Macedonia
Prof. Suzana Kotovchevska, PhD, R. Macedonia
Prof. Rozalina Popova-Koskarova, PhD, R. Macedonia
Prof. Gjulumsera Kasapi, PhD, R. Macedonia

10th International Balkan Education and Science Congress on the topic of "Education and globalization"

TECHNICAL EDITOR:

Gordana Efremovska

Tihomir Janevski

VISUAL EDITING AND DESIGN:

Prof. Maja Raunik-Kirkov, PhD

TRANSLATION:

Filip Petkovski

ISBN 978-9989-823-64-0

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

37.014.542(062)

INTERNATIONAL Balkan congress on education and science (10 ;
2015)

Education and globalization [Електронски извор] / 10th
International Balkan congress on education and science, September
17-19, 2015 ; [editor Vlado Timovski]. - Skopje : Faculty of pedagogy
St. "Kliment Ohridski", 2016

Начин на пристап (URL): <https://www.pedagoskifakultet.ukim.edu.mk>.

- Текст во PDF формат, содржи 949 стр., илустр.. - Наслов преземен
од екранот. - Опие на изворот на 24.11.2016. - Функции кон текстот. -
Библиограф

ISBN 978-9989-823-64-0

а) Развој на образованието - Собири
COBISS.MK-ID 102062090

CONTENT

AUTOR	Page
Erhan Vatansever Sabri Can Sannav Alphabet revolution and “Millet Mektepleri” in Edirne Press	19
Sabri Can Sannav Erhan Vatansever Institution of education in edirne during the ottoman period	27
Zerrin Balkaç The importance hagia sophia madrasah attaches and its contributions to education	35
Zerrin Balkaç Avicenna’s contributions to pedagogy	43
Viara Gyurova School as social institution and social organization	51
Yücel Atila Şehirli The reforms made in the areas of education-teaching from the last period of ottoman empire to the first years of turkish republic	61
Snezana Todor Stavreva Veselinovska How to bring school closer to students, how to tailor school to them	81
Rozalina Popova-Koskarova Eleonora Strezovska The importance of the syllabus for the subject education for life skills seen through the attitudes and opinions of the teachers and the students	91
Radmil Polenakovikj Liljana Polenakovikj Entrepreneurship Education in the Republic of Macedonia	101
Gjorgji Ilievski The need of quality university education in the republic of macedonia	113
FlorinaSehu Intercultural education and the models of the integrated curriculum	125

FlorinaSehu TatjanaKoteva - Mojsovska Strategies for communication with diverse families	133
Suzana Nikodinovska-Bancotovska Vera Stojanovska The individualized approach to descriptive grading	141
Muamer Ala Training preschool and school teachers for the modern professional tasks	147
Sabit Vejseli Redirecting instruction from memorization and reproduction to learning	153
Leonora Jegeni Teuta Pitarka Sabani The student and nature and society as school subjects	159
Biljana Gligorova Health education in the modern globalization of education	169
Biljana Kamcevska Intercultural interaction and communication: modern learning-teaching approaches for developing the social-humanistic content in primary education	177
Dilber Tezel Yeşim Fazlıoğlu Şule Yılmaz Memduha Taş Communicative intentions in early childhood	187
Galya Kozhuharova Educational environment management for creativity and creative work	193
Almira Sadikaj Spiridhulla Poçi Linguistic characteristics of preschool education children	203
Nikola Petrov The developmental innovative processes in the university education	209
Svetlana Kamdjijas The educational challenges in the information space	217
Ivan Prskalo Training teachers for work in the physical and health educational field and the challenges of the future	223

Kiril Barbareev Jurka Lepičnik Maja Vodopivec Hmelak Analysis of pre-school system and teacher (preschool teachers) education system in slovenia	231
Natasa Angjeleska Quality teachers for successful students	241
Levent Göller Suat Yapalak The professional expectations and academic self-efficacy perceptions of candidate teachers from the different fields	253
Marieta Petrova Globalization and the schools in the 21-st century	261
Snezana Jovanova – Mitkovska Biljana Popeska Correct time management-condition for greater efficiency	269
Snezana Jovanova – Mitkovska How mentor/teacher we wish?	277

Alketa Bejko Daniela Qiqi Increasing the education of students for sustainable development is a necessity for the Albanian reality	287
Mimoza Çarka Kozeta Sala Fatmir Bezati Role of self management in lifelong learning context for the individuals who are attempting to go forward in their carriers.	296
Emilj Sulejmani Sabit Vejseli Muamer Ala Cultural globalization and education	305
Belinda Xarba Etleva Peta The education of the family with personal financial ratios. Impact of profession.	313
Etleva Peta Belinda Xarba Personal finance education: the essential of a financial stability family	317

Draženko Tomić Philosophy of education in University Education of elementary and kindergarten teachers	331
Jale Aylin Çelik Hikmet Asutay Writer of migrant literature emine sevgi özdamar in the literature class	337
Violeta Dimova Snezana Kirova Choice of contents of literature in primary and secondary education - an important element and paradigm in the educational curriculum	345
Lulzim Ademi The educational TV shows and their influence on the development of the language skills of the preschool age children	353
Lulzim Aliu The importance of literature for learning and mastering a language	359
Biljana Malenko Snezana Venovska-Antevska The lexical meaning and the general language type for the development of the conceptual image of the world	371
Elizabeta Ralpovska The colors in the process of language nomination and identification	393
Mimoza Zekaj Zamira Mërkuri The characteristics of teaching in the Greek minority schools	399
Almira Sadikaj Linguistic characteristics of preschool education children	409
Mirela Saraci Merita Gjokutaj-Shehu Joana Taçi Toward a contemporary education based on children's literature	415
Vjollca Rrapai Language as a means to preserve identity in the work of Carmine Abate	421
Didem Yilmaz The importance of early foreign Language Education, the examples of Germany and Turkey	427

Pinar Başar Şenyilmaz Şule Yılmaz Memduha Taş Dilber Tezel Developmental coordination disorder in children with speech-language problems	435
Şule Yılmaz Memduha Taş Dilber Tezel Television-related opinions and television viewing routines of parents concerned about their child's speech-language development	439
Violeta Nikolovska Justification of the study of mother language in the educational system	447
Merita Isaraj The importance of grammar instructions in language teaching classes	455

Irena Kitanova Content analysis (interpretation) of a text in class teaching (interpretation)	465
GjokoSpasevski Cardiologic symptomatology as a finding during the systematic physical examinations	471
Marija Leontik Original poetry and versified poetry for children As an artistic dialogue between cultures	477
Hikmet Asutay Harun Göçerler Meryem Demir Oktay Atik Semra Öğretmen Semra Eyri Adjustment of literary texts into courses through new medias	483
Demir Kroj Future teaching	493

Suzana Ejupi Investigating Difficulties Faced by Albanian Students in Learning English Idioms	499
--	-----

Jovanka Denkova Mahmut Celik Comparative analysis of fableness in works of Grozdana Olujić and Slavka Maneva	507
Blaze Kitanov Irena Kitanova For some symbolist features in "The Little Prince" from Antoine De Saint Exupéry	517
Aida Islam Stefanija Leskova-Zelenkovska Music education as a constructive factor in the continuity of music tradition	525
Oktay Atik The Youth Cultures in terms of Literature Education	531
Vladimir Talevski The musical development of preschool-age children	539

Maja Raunik Kirkov The artistic, aesthetic and cultural aspects in defining the modern methodology of art education	547
Bujar Saiti Blerton Nesimi One model for assessing the students' biomotor abilities with the a z-score statistical test	555
Jeta Starova – Mehmeti Instrumental music training according to the European and Balkan tradition	563
Nevenka Zrnzević Vuka Lakusić Planned physical activities impact to the functional abilities of pupils of younger school	573
Vuko Lakusić Nevenka Zrnzević Morphological characteristics of first-grade Primary school	583

Daniela Qiqi Alketa Bejko The recognition and protection of cultural heritage values is an important element in the education of students. we focus on the city of Gjirokastra	595
--	-----

Jovanka Denkova¹

COMPARATIVE ANALYSIS OF FABLENESS IN WORKS OF GROZDANA OLUJIK AND SLAVKA MANEVA

Abstract: The paper makes a comparative analysis of fableness, miraculous in the work of Grozdana Olujik and Slavka Maneva. The subject of analysis are taken into their collections, "Sedefna ruza" and "Dzvezdeni perničinja". The purpose of the paper is to identify commonalities that these stories have with a tale as a genre in general, and then to make a comparison between the two tales writers. In the comparative analysis will dwell on what followed their literary works approaches, but also what is the difference. Her author fairy, Grozdana Olujik linking with the fate of the individual given in a real context, and carrying profound messages which indicates multiple layers of the fairy tale, and Slavka Maneva a greater extent rely on the folk tale.

Key words: fairy, Grozdana Olujik, Slavka Maneva.

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА СКАЗНОВИДНОТО ВО ДЕЛОТО НА ГРОЗДАНА ОЛУЈИЌ И СЛАВКА МАНЕВА

Апстракт: Во трудот се прави компаративна книжевна анализа на сказновидното, чудесното во творештвото на Гроздана Олујиќ и Славка Манева. Притоа, како предмет на анализа се земени нивните збирки, „Седифна ружа“ и „Свездени перничња“. Целта на трудот е да се утврдат допирните точки кои овие сказни ги имаат со сказната како жанр воопшто, а потоа и да се направи споредба меѓу сказните кај двете писателки. При компаративната анализа ќе се задржиме на она по што нивното книжевно творештво се доближува, но и по што се разликува. Својата авторска сказна, Гроздана Олујиќ ја поврзува со судбината на поединецот, дадена во еден реален контекст, и пренесувајќи длабоки пораки со што се укажува на повеќеспојноста на сказната, а Славка Манева во поголема мера се потпира на народната сказна.

Клучни зборови: сказна, Гроздана Олујиќ, Славка Манева.

Сказните во науката за народната литература се сметаат за најстар вид на усна проза, покрај приказните за животните. Познати и под терминот *фантастични и волшебни народни приказни*, сказните настанале на интернационални простори, од ирационалните основи на верувањето и митот. Во науката на литературниот фолклор дури постојат мислења дека треба да се прави дистинкција помеѓу терминот „сказна“ и „фантастична народна приказна“, бидејќи може да се направи разграничување помеѓу светот на сказната, кој е чудесен, а во кој желбите на јунаците, главно, се остваруваат, и тој на фантастичната приказна, во кој јунаците неретко остануваат само со нереализираните свои копнежи, мечти и настојувања. Се смета дека појавата на народните сказни се однесува кон времето кога човекот бил на излегување од родовското општество. Треба да

¹ Проф.д-р Јованка Денкова, вонр.професор, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“-Штип, jovanka.denkova@ugd.edu.mk

се предочи и мислењето дека сказните се развиле од митовите, односно од приказните за животните, при постоење на поразвиената митологија- кон крајот на периодот на дивјаштвото. Застапеноста на бројни ликови на животни во сказните ја аргументираат оваа претположба. Во споредба со приказните за животните сказните стојат на повисоко уметничко ниво, што е несомнено доказ дека се одраз на подоцнежното време, припаѓајќи му на поразвиеното општество.² Сказните за деца, како еден посебен вид книжевност, се едни од најбројните, во нив доминира чудното. Писателот е тој кој одлучува колку длабоко ќе нурне во длабочината на една сказна и кога е време читателот да земе здив и да исплива кон реалноста. Не секој може, и ја разбира книжевноста за деца. Некој само се обидува, а некој успешно својата замисла и својата фантазија ја запишува на лист хартија. Едни од тие личности ко по своето долгогодишно творење се познати и ценети се српската писателка Гроздана Олујиќ и македонската писателка-Славка Манева.

За Гроздана Олујиќ³ светот на сказните, како свет на чудата не е одвоен од реалниот живот, туку тие два света меѓусебно се преплетуваат. Во своите сказни таа трага по ронките на добрината кои се скриени длабоко некаде во секое човечко суштество, не губејќи надеж притоа дека ќе ги најде, па дури ни тогаш кога со неговите чувства постапки ќе завладеат силите на злото. Во нејзините сказни, човекот е само привремено поколебан пред силите на злото и неправдата, но никогаш не е победен, бидејќи соништата за добрината, убавината и нежноста, се посилни од омразата, лукавството и смртта.⁴ Бидејќи сказните не се ништо друго освен пат до нашето самоосознавање, тие ни даваат можност да научиме нешто за себе. А добрите сказни не се врзани за ниту една возраст и не треба автоматски да ги ставаме на детските полици.⁵ Во длабочината на сказните, како и во длабочината на човечките животи, постои еден распон меѓу животот и смртта, меѓу стравот и љубовта, а самиот живот нè поттикнува на барање на сопствениот пат и токму тоа човеково искуство е прикажано уметнички во приказните за она што нè прави среќни или тажни, меланхолични или занесени, во сказните кои нè прикажуваат и кои пред нас ги поставуваат важните и големи прашања...⁶ Таа се обидела во сказните да ја внесе содржината на вечните теми на животот и човекот. Иако го користела традиционалниот модел на бајка, и тука се пројавила како персонален наратор, со смисла за слика и сцена, за лик и карактер, за дијалог и монолог. Човекот во сказните на Гроздана Олујиќ е во постојана потрага по вредностите. Тие не можат да се најдат ни во времето, ни во просторот. Вредностите се во човековите копнежи за слободата, среќата и задоволствата.⁷ Ова е сосема во согласност со тврдењето на Драган Лукиќ кој, зборувајќи за сказната, заклучува дека таа, во основа е реалистична приказна, во која се зборува за реални човекови копнежи, па според тоа, сказната содржи реална мисла и дава реална слика за развојот на човековото општество.⁸ Гроздана Олујиќ на сказната и

² Томе Саздов, Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, 1997, стр.155 – 156.

³ Гроздана Олујиќ се појавува во литературата за деца со книгата сказни „Седефна роза“ (1979), „Небесна река“ (1984), „Снежниот цвет“ (2004) и со романот „Свездени скитници“ (1984).

⁴ Миомир Милинковиќ, Бајковите форми у книжевности за деца и младе, Учитељски факултет, Ужице, 2012, стр.131.

⁵ Анико Уташи, Бајке као лек, Детињство, Нови Сад, бр.1-2, 2008, стр.18.

⁶ Vladimira Velički, Bajka ili put do djeteta, Detinjstvo, Novi Sad, br.1, 2011, str.94.

⁷ Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, Литература за деца и млади, (Поетика-писатели-дела), кн.1, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, 2007, стр.176-177.

⁸ Драган Лукиќ, Бајка у животу детета, Рад, Београд, 1960

говорот на нејзините јунаци гледа како на најосновна, и истовремено, како на искомска потреба на човекот да се искажат, па затоа и таа, со своето творештво, се обидува да го надгради нивниот говор.⁹ Зборувајќи за сказните на Гроздана Олујиќ, од содржинска гледна точка, Зорица Турјачанин издвојува три тематски групи на сказни. Во првата е мотивот на уметникот кој со своето дело се приближува кон чистите извори на светлината. Овде уметниците тешко се вклопуваат во тривијалноста и сивилото на малите животи, обележани со себичност и отсуство на идеал и полет. Вториот тематски круг ги опфаќа бајките кои го покажуваат човековиот напор за достигнување на посветли сфери од животот и постоењето, љубовта, среќата, пријателството. Третата група се бајките кои зборуваат за погрешното раѓање или желбата да се открие или сочува идентитетот, како и настанокот на одделни предмети или суштества, а овде го сместува и мотивот на преобразбите.¹⁰ Од друга страна, пак, Александар Јовановиќ, смета дека во нејзината прва книга сказни, насловена како „Седефна роза“, тематската оска ја прават – љубовта, природата и измисленото, потоа зборува за говорот на човековата самотија, потребата да се промени нешто во сопствениот живот. Исто така, Јовановиќ истакнува дека многу од нејзините сказни се поврзани со мотивот/феноменот на водата, односно бајковитиот предел во кој се одвиваат настаните е овој праелемент на секоја приказна, на она што го создава и овозможува животот.¹¹ При внимателен разглед на сказните на Гроздана Олујиќ од збирката Седефна роза¹², евидентно е дека Гроздана Олујиќ била привлечена од сказните од типот на Андерсен. Тврдејќи дека чудото е насекаде околу нас, таа всушност ја приближувала приказната кон реалноста и кон детето, кое откривајќи ја поврзаноста на битијата и предметите, се обидува, како што би кажал Бруно Бетелхајм „да разбере извесна поврзана смисла во збирката...на свои чувства“.¹³ Можеби токму од тие причини, во 1994 година, Светската академија за култура и уметност ја прогласила нејзината бајка „Измамникот и смртта“ за најдобра бајка на светот, а во образложението стоело дека нејзиниот писател „ја познава душата на детето, чудото на приказната и магијата на зборовите“.¹⁴ Можеби затоа, разгледот на сказните на Олујиќ ќе го започнеме токму од оваа сказна. Како што вели Александар Јовановиќ, во оваа сказна за измамникот кој ја измамува смртта и ѝ се потсмева „го откриваме збунетиот и несигурен човек, подготвен на ризик и неизвесност, ранлив и желен за љубов.“¹⁵ Тоа е човек кој решава „да биде најдобар во својот занает“ и шета по светот настојувајќи да ја усоврши својата вештина. И точно, лековерните, лесно паѓаат во неговата замка, а тој несебично ги дели парите добиени со измама. Но, токму во неговата вештина, една мајка го гледа спасот на болниот

⁹ Стана Смиљковиќ, Дијалог у збирци Камен који је летео и друге бајке Гроздане Олујић, Детињство, Нови Сад, бр.3-4, 2003, стр.72.

¹⁰ Зорица Турјачанин, Интарзии на имагинативноста и мудроста, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, стр.234- 240.

¹¹ Александар Јовановиќ, Студено е меѓу ѕвездите, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, стр.241.

¹² Бајки, Гроздана Олујиќ, Детска радост, Скопје, 2005, достапно и на <https://www.scribd.com/doc/232105371/Grozdana-Olujic-SEDEFNA-RU%C5%BDA>

¹³ Зорица Турјачанин, Интарзии на имагинативноста и мудроста, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, стр.235.

¹⁴ Зорица Турјачанин, Интарзии на имагинативноста и мудроста, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, стр.240.

¹⁵ Александар Јовановиќ, Студено е меѓу ѕвездите, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, стр.241

син. И, следува најголемиот предизвик на измамникот – да се измами смртта. На тој пат, соочувајќи се со натчовечки физички и психички предизвици, за добро на некој друг, а не за себе, измамникот ги победува фантастичните животни и суштества и ги спасува невините и беспомошните. Токму тоа е пораката на сказните на Олујиќ, „на себичните многу патишта отворени, но оној најважниот-патот до човечкото срце и љубовта – останува затворен сè додека не се променат. Таква е сказната „Месечевиот цвет“, приказна за момчето од градскиот солитер - Ведран, кој лекот за својата деформираност мора (се разбира, по совет на мудриот старец) на врвот на Сребрената гора. Повторно еден митски елемент, патувањето кон местото каде се наоѓа спасот. Митолошкиот слој укажува на неверојатен сплет на настани, на необични средби на луѓето од реалниот живот со животни и фантастични јунаци, какво што е цуцето.¹⁶ На тоа патување Ведран мора да се промени, да почне да се однесува со почит кон природата и кон животните. Таквиот однос кон подобри промени и психички и физички ќе го преобрази, па во моментот кога го наоѓа толку бараниот лек, месечевиот цвет, Ведран е маѓепсан од неговата убавина: „Само да ја испружи раката, би го откинал стеблото на Месечевиот цвет и како убавец би шетал по светот. Но, како да ја испружи раката кога знае каква болка ќе му нанесе на цветот? Како да го убие Месечевиот цвет? Како да бега сам од себе, момчето се сврте и почна да трча низ планината...“. Олујиќ им порачува на најмладите да се борат не само за свое, туку и за општо добро, и тогаш задолжително следува заслужената награда, како во сказната „Изгубениот клуч“, каде момчето трагајќи по клучот на изгубеното богатство, ќе ископа бунар во својот двор, наспроти увереноста на сите дека попусто се мачи. Неговата потрага ќе им ја даде толку посакуваната и потребна вода и ќе ја преобрази целата околина. На овој начин, како што истакнува и Зорица Турјачанин, сказната може да се согледа и како „терапевтско средство и фактор за постигнување на драгоцената внатрешна рамнотежа“.¹⁷ А пак, Гроздана Олујиќ, оди и понатаму во оваа дефиниција, дека сказната „му помага на детето да дојде до својата скриена суштина, да постигне зрелост и внатрешен мир, поврзувајќи го својот личен, поединечен идентитет со сеопштото, архетипското, чии корени се наоѓаат во основата на секоја сказна“.¹⁸ Според Карл Густав Јунг, јунакот на сказната, симболично кажано, трага по себе, со помош на својата имагинација, за на крај да стане свесен за својот идентитет.¹⁹ Од друга страна, Олујиќ зборува и за луѓе кои во својата себичност, желбата за вечна младост и убавина, го носат проклетството на таа желба до својата смрт, па и до вечноста, како во сказните „Огледало“ и „Царицата и птицата зевалица“. Во збирката има и една група сказни во кои Олујиќ зборува за ликови кои копнеат да бидат различни, поинакви, да се разликуваат од другите. Тоа се ликови кои не се помируваат со ситуацијата и амбиентот во кој се, било да не се чувствуваат како на свој терен или меѓу свои, било да се оттурнати и од оние од кои се разликуваат. Овде, во прв ред, станува збор за сказната „Седефна роза“ по која е насловена збирката, каде розата копнее да го напушти морето и да го запознае животот на копно, а кога

¹⁶ Стана Смиљковиќ, Жанрови у бајкама Гроздане Олујиќ, Детињство, Нови Сад, 2008, бр.4, стр.53

¹⁷ Зорица Турјачанин, Бајка у Републици Српској, Детињство, 3-4, 2004, Нови Сад, стр.20.

¹⁸ Grozdana Olujić, Poetika bajke, <http://www.scribd.com/doc/65114077/Grozdana-Olujić-Poetika-Bajke#scribd>, 28.06.2015

¹⁹ Стана Смиљковиќ, Чудесно, фантастично и реално у бајкама (по Цветану Тодорову, Карлу Густаву Јунгу, Владимиру Проупу и Бруну Бетелхајму), Детинство, 1-2, 2008, Нови Сад, стр. 14

тоа ќе стане невозможно и во срцето ќе и се насели една длабока тага од која ќе се создаде најубавиот бисер што некој некогаш го видел, таа доспева на копното, но го губи она на што толку му се радувала и го чувала под срцето. Во сказната „Глуварче“, глуварчето наоѓајќи се меѓу сончогледите, постојано е во конфликт со нив затоа што не сака да ги следи, да ја следи традицијата да се следи патот на Сонцето. Наспроти тоа, неговиот поглед постојано е насочен кон висините, кон месечината и небото. Тоа е поглед на човекот кој не се задоволува со обичното и секојдневното, човек кој трага по поинакви, вистински вредности. Таква порака носи и сказната „Капката и цветот“, приказна за љубопитната капка која копнее да го запознае светот, напуштајќи го оној кој живее за неа, па по долготрајното патување да сфати дека нејзиното срце е таму од каде што тргнала. Или, сказната „Крилестиот Белко“, приказна за крилестата мравка, поттурнувана од своите само затоа што е поразлична. И, на крај, овде е и сказната „Белутак“ за малото каменче кое сака да го сочува докрај својот идентитет.

Фантастични суштества се сместуваат и во сосема реален и актуелен амбиент во сказната „Брегот на светлината“ каде болното дете кое секојдневно венее пред очите на лекарите и мајка си, одеднаш почнува да оздравува, а сето тоа благодарение на секојдневните игри со џуцето Мицко кое се појавува од пукнатината во собата. Во оваа сказна, освен другар, џуцето се јавува и во улога на анѓел на смртта, чие постоење мора да остане тајна, во спротивно ќе исчезне, а со тоа ќе го поведе и болното дете на брегот на светлината, како што на крај и се случува. Но, трагичниот крај на детето не се сугерира експлицитно, па заминувањето се сфаќа како возбудливо патување. Всушност, најчесто сказните на Олујик не завршуваат песимистички, туку во нив преовладува оптимизмот и покрај навестениот трагичен крај. Таква е и сказната „Маријан и Сребренка“ каде се воспоставува пријателство меѓу момчето Маријан и рибата Сребренка, која нему и на неговиот дедо им го преобразува бедниот живот во комотен, но и покрај тоа, љубомората на дедото кој чувствува како рибата да му ја краде љубовта на внукот, ќе придонесе да го загуби внукот: „Сепак, меѓу рибарите не престанува да кружи приказната дека во ноќите со полна месечина, од морето изронува сребрена риба, на чиј грб јава момче со долга, и од сонцето и брановите избледена коса“. И сказната „Црвените булки“ во основа завршува оптимистички. Во неа е присутен и мотив на саможртвата на мајката за доброто на своето чедо, која за неговата среќа ќе појде и до Сончевата мајка, ќе слугува, ќе ги издржи сите маки, и ќе се врати на земјата во вид на облак, кој засекогаш ќе остане во близината на синовиот дом: „Попусто ветровите се обидуваа да го однесат облакот со себе. Облакот им одолеваше и на промената на годишните времиња и на ветровите. Понекогаш, во зора и на зајдисонце, луѓето можеа да го видат како се спушта толку ниско и изгледаше како да сирка низ прозорецот на куќата“.

Во трудот ќе се разгледува збирката сказни „Свездени перничина“²⁰ од Славка Манева²¹, која и самата за оваа книга вели: „Во мојата книга вам, драги деца,

²⁰ Славка Манева, Свездени перничина, Детска радост, Скопје, 2005.

²¹ Славка Манева е родена во Скопје. Завршила студии по книжевност на Филозофскиот факултет во Скопје. Работела како професор по македонски јазик и литература во гимназиите „Цветан Димов“ и „Јосип Броз Тито“ во Скопје. Пишува поезија и проза за деца. Досега и се објавени книгите: „Свирипиле“, раскази за деца, „Џиџа“ сказни, „Камчето на сакањето“, сказна, „Волшебниот лифт“, сказни, „Готварски сказни“, раскази за деца, „Виножитото што пее“, сказна,

секој месец ќе ви подари по една сказна, а тринаесетта ви е подарок од мене.“ Како што и самата авторка најавува во книгата, таа е составена од низа раскази за сите месеци во годината, и секој од месеците ни подарува по една сказна. Последната, односно тринаесеттата сказна е подарок од авторката.

Компаративната книжевна анализа на сказните на Славка Манева, покажува дека и во нив е присутен мотивот на метаморфозата и тоа во сказните „Сказна за жалната врба“ и „Сказна за цвеќето омајниче“. Преобразбата, толку богато обработувана во сказните, е една од најзастапените митолошки теми, што сведочи за блиската поврзаност на сказната со митот. Во бајката, како и во митот, секој член во синцирот човек -животно-растение-предмет, може да се преобрази во друг член. Очовечувањето на животните и природата произлегува од прастарото анимистичко сфаќање на Космосот, како севкупно единство на живиот и мртвиот свет. Оттаму, границата меѓу еден и друг облик, па дури и кога се работи за животот и смртта, не е непремостлива, туку, со помош на определена магиска постапка, таа лесно се минува.²² Преку метаморфозите, низ густата бајковита мрежа се гледаат доживувањата на имагинарните јунаци, привидно се запираат нивните судбини, се отсликува нивниот немушт говор.²³

Друга особина на сказните е антропоморфозирањето на природна појава – олицетворување на Сонцето, Месечината, ѕвездите, ветерот, молњата. Карактеристично е дека овие олицетворувања на небесните тела и природните појави сказната ги претставува како пријатели на трудовиот човек, што е во согласност со неговата секојдневна зависност од сончевата топлина, неопходна за просперитетот на неговиот земјоделски труд.²⁴ Карактеристично е дека овие олицетворувања на ..(...)... и природните појави сказната ги претставува како пријатели на трудовиот човек, што е во согласност со секојдневната негова зависност од нив.²⁵ Кај Олујиќ, овој мотив е присутен во сказните „Црвени булки“, „Златокоса“, „Изгубениот клуч“, „Свездата во чии гради нешто чукаше“ и др, а кај Манева во сказната „Сказна за суницата“ е прикажано создавањето, поточно метаморфозата во суница, виножито.

Како интернационални народни умотворби, народните сказни содржат низа идентични мотиви, без оглед на географската оддалеченост на земјите и народите на кои има припаѓаат. Меѓу тие заеднички мотиви спаѓаат оние за „живата вода“, за немуштиот јазик и др. Од нив особено популарен е мотивот за немуштиот јазик, кој е застапен и во македонските народни сказни, како и во уметнички преобликуваните сказни и кај соседните народи. Од секогаш меѓу луѓето живеело верувањето дека животните, птиците, растенијата, предметите, природните појави можат да комуницираат со само на нив познат јазик, со шумови и звуци, неразбирливи за човековото уво.²⁶ Традицијата на немуштиот говор можеме да ја побараме во најраниот период од развојот на човековата

„Од дедо Марковото торбуле“, раскази за деца, „Приказни без крај“ „Сликовница, „Куката на божилакот“, сликовница.

²² Александар Прокопиев, Мит-бајка, Дело, 1989, бр.3-4, стр.162- 163

²³ Stana Smiljković, Fantastično-čudesne predstave događaja i likova u bajkama Grozdane Olujić, Detinjstvo, Novi Sad, br.1-2, 2000, http://www.zmajevdedecjeigre.org.rs/detinjstvo/br1-2_00/olujic1.html, 29.06.2015

²⁴ Томе Саздов, Усна народна книжевност, Сказни, Детска радост, 1997, стр.168.

²⁵ Исто, стр.168.

²⁶ Милица Ракић, Мотив немуштог језика од народне бајке до савременог фантастичног романа, Детињство, Нови Сад, бр.3-4, 2007, стр.82.

цивилизација. Луѓето од секогаш сакале да го разбираат и говорат немуштиот јазик. Мечтаењето за ова некогаш било одраз на суеверие, за со тек на времето, тоа да стане мечтаење за нереалното и фантастичното.²⁷ Овој мотив е еден од најстарите, бидејќи одразува верување во моќта на говорот од страна на човекот, со тоа што народниот раскажувач го обдари обичниот, прост работен човек да го разбира јазикот на животните.²⁸ Исто така, желбата да се разбере говорот на животните може да се смета и како „трага од желбата на ловецот од првобитната заедница да има потполна власт над животните“.²⁹ Секако, и овој мотив нашол свое место во сказните на Олујик и Манева, што секако е преземено од народната сказна. Кај Олујик... Кај Манева, овој мотив е поврзан со вербата во магиската моќ на зборот, односно во вид на формула за клетва или само проколнување во „Сказна за жална врба“ каде, по искажаната лага од страна на сестрата кон братот, таа се претвора во жална врба. Ова секако е поврзано и потекнува од митологијата, а овој митолошки слој се огледа и во сказната „Месечевиот цвет“ од Олујик, зашто Ведран три години мора да му слугува на господарот на билките затоа што на извесен начин ја „осквернавил“ природата покажувајќи непочитување кон неа. Во сказната „Свездата во чии гради нешто чукаше“ иако се работи за едно неантропоморфно суштество – звезда, во текот на дејството на сказната свездата како да презема улога на самовила која се вљубува во прекрасната песна на овчарчето и секоја вечер се симнува покрај езерото да ја слуша неговата занесна музика. Митолошкиот слој кај Манева се огледа во сказната од месецот јуни „Сказна за светулките“ каде девојката не можела да ја издржи тортурата и побегнала во шумата. Била премногу воодушевена од светлината и убавините во природата. Кога дознал татко ѝ ја преколнал да стане ноќна самовила. Така и се сторила. Самовилата се спријателила со инсектите и им помагала, а тие секогаш и велеле: *„Бабо самовило, ти си најголемата мајсторка за крпење пеперужни крилца и затоа многу те сакаме“*. Еден ден од месечината побарала сончево зрнце за да им помогне на бубалките и пеперутките и да ја испочитува татковата волја: *„Прости ми, татко, но сепак ова го правам зашто сакам да помогам во невола, како што ме учеше и ти додека беше жив“*. Самовилите се мошне популарни ликови во македонските народни сказни. Тие најчесто се јавуваат како непријатели на човекот, но во овој случај девојката која е проколната да стане самовила и да им помага на своите пријатели (инсектите). Овој мотив кај Манева е присутен и во сказната „Сказна за сребрениот меч“ каде синот-јунак, за да ѝ ја исполни желбата на болната мајка мора да се бори и со едно митолошко суштество-змејот: *„Мајко, го оржав ветувањето! Си дојдов дома да ве одведам сите во царскиот дворец зашто станав царски зет! А сега, раскажи ми се како стигна, ама до врв рид“*. И во оваа сказна е претставен старецот како мудрец, од кој момчето бара помош за неговата мајка. Особено чести и популарни се мотивите според кои обичниот, сиромашниот човек со својата умност и досетливост успеа да дојде дури до царскиот престол. Волшебните, чудотворните предмети, секако, спаѓаат меѓу најкарактеристичните елементи на народната сказна. Се смета дека обилната застапеност на чудотворните предмети во сказната е плод

²⁷ Војислав Ђурић, Постанак и развој народне књижевности, Нолит, Београд, 1956, стр.50.

²⁸ Томе Саздов, Усна народна книжевност, Сказни, Детска радост, Скопје, 1997, стр. 168.

²⁹ Миливоје Урошевић, Народна књижевност, Културни центар, Горњи Милановац, 1980, стр.327.

на дамнешното верување на човекот во магиските обреди, кои тој ги извршувал со помош на различни материјални реквизити.³⁰

Неизоставно е да се спомене и мотивот на чудотворната вода кој се среќава во сказните кај двете авторки. Кај Олујик Кај Манева, овој мотив се среќава во сказната „Измамникот и смртта“, каде јунакот-измамникот треба да украде вода од чудотворниот извор за сое да го спаси животот на болното дете. Во сказната „Изгубениот клуч“, пак, јунакот трага по клучот од изгубениот град со богатство, за да го пронајде во својот двор изворот со вода, а неговата „чудотворност“ се релативизира и демитологизира со тоа што се укажува дека водата е сосема обична, но нејзината необичност е во тоа што го оживеала сиот тој претходно пуст предел. На тој начин, водата дала живот на жителите од тој крај, иако не сторила никакво волшебно дело. И кај двете авторки се среќаваат задолжителните јунаци, цареви, царици и принцези, но во сосема малку сказни. Така, кај Манева овие јунаци се среќаваат во сказната „Сказна за вџашената принцеза“ за „Сказна за сребрениот меч“ каде јунакот за награда што го спасил народот од напаста, ја добива царската ќерка, што е сосема вообичаен мотив, според кој обичниот, сиромашниот човек со својата умност, храброст и досетливост успева да дојде до царскиот престол, најчесто преку женидба со царевата ќерка. Кај Олујик, овие ликови се среќаваат во сказната „Царицата и птицата зевалица“ каде е присутен и мотивот за желбата за вечна младост и бесмртност кај царицата, а потоа и во сказната „За папагалите и овците“ која е осуда на покорноста и понизливоста на поданиците во малото царство. Друг типичен лик од сказните е џуџето, кој кај Манева се среќава во сказната „Сказна за малото полско џуџе“ кое барајќи поубав дом, сфаќа дека го изгубил најубавиот: *„Што ми требаше да правам одаја во зелка? - си помислило тоа. Поарно ќе ми беше да си останев во татковата куќа, иако во неа дува ветар“*. Во митологијата џуџињата личат на луѓето, но претпочитаат да живеат под земја или на планинските предели. Обично тие се пониски од луѓето, крупни со долга брада. На џуџињата им се препишуваат способноста да гледаат во мрак и други видови приспособувања за да живеат под земја. Тука тие го собираат богатството составено од злато, сребро и скапоцени камења, и го поминуваат нивното време во ковање на скапоцено оружје. Тие се познати рудари и ковачи, но исто така се вешти и во било кој друг занает. Кај Олујик џуџето како лик се среќава во сказната „Брегот на светлоста“ каде авторката на џуџето Мицко му дава улога на ангел на смртта кој другарува со болното дете до неговите последни мигови, а потоа го носи на брегот на светлината. Јунаците во сказните живеат во општеството и најчесто, одвоени или сами за себе, размислувајќи за невидливите сили кои носат ненадејни несреќи или пресврти.³¹

Уште еден друг лик од сказната е присутен кај Манева, а го нема кај Олујик. Тоа е ликот на лошата маќеа – волшебничка (митолошки елемент). „Сказна за гугутката“ раскажува за нереализираната љубов на двајца млади кои потекнуваат од царски семејства. Како пречка меѓу нивната љубов застанала мајката на момчето, која е претставена како маѓесничка, која е дел од митолошките суштества и е поврзана со чудотворните предмети (во овој случај чајот) што таа ѝ го ставила на својата снаа, а таа се престорила во гугутка. Таа везден демнела на прозорецот на нејзиниот сопруг и нејзиното дете. Името

³⁰Томе Саздов - Историја на македонската книжевност- Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, стр.167

³¹ Стана Смиљковиќ, Бајка у причи или прича у бајци, Детињство, 3-4, 2004, Нови Сад, стр.15.

гугутка го добила по гукањето на нејзиното дете: „Гу – гу- гу! – а од дворецот и одговарало нејзиното дете: - „Гу –гу-гу!“ Сказната не крие дека постои зло, старост, болест, завист, смрт, омраза. Но, мудро, таа веќа на следниот чекор додава дека доброто е посилено од злото, дека благородноста ја победува нечовештината, а љубовта ги победува омразата и смртта.³²

Дрвото како книжевен симбол е присутен и во двете збирки. Кај Олујиќ во сказната „Измамникот и смртта“ дрвото е јасен, а под него е изворот со чудотворната вода која може да му го спаси животот на болното дете. „Со својата положба и постоење, дрвото претставува врска меѓу небото и земјата. Поврзаноста на коренот со земјата се означува изворот на своето раѓање и со тоа човекот непосредно се поврзува со тој извор. Со вертикалната исправеност и насоченост кон небото, дрвото го означува својот копнеж кон изворот на светлината. Токму во тоа се состои и основната карактеристика на човекот кој свесно тежнее како на духовен, така и на интелектуален план.³³ Вака е опишано дрвото кај Олујиќ: „расте џиновски јасен, поврзувајќи го рајот со пеколот. Крошната му допира до седмото небо, а корењата се спуштиле до срцето на земјата. Под тие корења врие изворот на животот. Оној кој ќе се напие макар една голтка — ќе се ослободи од болести, од староста и ќе живее сè додека животот не му здосади“. Кај Манева дрвото како симбол се спомнува во „Сказната за жалната врба“ и е поврзан со мотивот на метаморфоза на сестрата во жална врба заради сторениот грев, лагата кон брата си. „Сказновидното, магиското, митското и фантастичното како структурални елементи на сказната, се длабоко всадени во неа и го претставуваат коренот на животот на нејзиниот текст“.³⁴

Од направената контрастивна книжевна анализа на сказновидното во творештвото на Гроздана Олујиќ и Славка Манева, евидентно е дека и двете авторки поаѓаат од елементите на народната сказна, но понатаму, нивната постапка на преобликување на сказната се разликува. За Олујиќ е карактеристично тоа што таа повеќе се свртува кон проблемите на обичниот човек, нејзината сказна како да е поприземна, па согласно тоа и не ги користи типичните реквизити од инструментариумот на сказната, или барем не во оној типичен сказновиден лик. Со тоа нејзината сказна носи длабоки егзистенцијални пораки кои можат да ги разберат и возрасните. За разлика од неа, во разгледаните сказни на Славка Манева како да се наменети за децата, пораката која ја носат се дава во поотворен вид, и таа повеќе се потпира на елементите на народната сказна.

ЛИТЕРАТУРА

1. Olujić, G. (2004). *Poetika bajke*. Braničevo: časopis za književnost, jezik i kulturu, god. 50, br. 2, <http://www.scribd.com/doc/65114077/Grozdana-Olujic-Poetika-Bajke#scribd>, 28.06.2015
2. Prop, V.J., (1982). *Morfologija bajke*, Beograd: Prosveta.
3. Velički, V. (2011). *Bajka ili put do djeteta*. Novi Sad: Detinjstvo, br.1.
4. Ђурић, В. (1956). *Постанак и развој народне књижевности*, Београд: Нолит.

³² Grozdana Olujić, *Poetika bajke*, Braničevo: časopis za književnost, jezik i kulturu, god. 50, br. 2, <http://www.scribd.com/doc/65114077/Grozdana-Olujic-Poetika-Bajke#scribd>, 28.06.2015

³³ Предраг Јашовић, Дрво као књижевни мотив и симбол, *Детињство*, Нови Сад, 1-2, 2010, стр.37.

³⁴ Стана Смиљковић, Чудесно, фантастично и реално у бајкама (по Цветану Тодорову, Карлу Густаву Јунгу, Владимиру Пропу и Бруну Бетелхајму), *Детинство*, 1-2, 2008, Нови Сад, стр.14.

5. Јашовић, П. (2010). *Дрво као књижевни мотив и симбол*, Детињство, Нови Сад, 1-2, 2010, стр.37.
6. Јовановиќ, А. (2007). *Студено е меѓу ѕвездите*, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, Штип: Педагошки факултет „Гоце Делчев“.
7. Китанов, Б. и Марјановиќ, В. (2007). *Литература за деца и млади, (Поетика-писатели-дела)*, кн.1, Штип: Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип.
8. Лукић, Д. (1960). *Бајка у животу детета*, Београд: Рад.
9. Манева, С. (2005). *Ѕвездени перничкиња*, Скопје: Детска радост.
10. Милинковиќ, М. (2012). *Бајковите форми у књижевности за децу и младе*, Ужице: Учитељски факултет.
11. Олујиќ, Г. (2005). *Бајки*. Скопје: Детска радост, достапно и на <https://www.scribd.com/doc/232105371/Grozdana-Olujic-SEDEFNA-RU%C5%BDA>
12. Прокопиев, А. (1989). *Мит-бајка*. Дело, бр.3-4.
13. Ракић, М. (2007). *Мотив немуштог језика од народне бајке до савременог фантастичног романа*, Нови Сад: Детињство, бр.3-4.
14. Саздов, Т. (1997). *Усна народна књижевност*, Скопје: Детска радост.
15. Смиљковиќ, С. (2003). *Дијалог у збирци Камен који је летео и друге бајке* Гроздане Олујић, Нови Сад: Детињство, бр.3-4.
16. Смиљковиќ, С. (2004). *Бајка у причи или прича у бајци*, Нови Сад: Детињство, 3-4.
17. Смиљковиќ, С. (2008). *Жанрови у бајкама Гроздане Олујић*, Нови Сад: Детињство, бр.4.
18. Смиљковиќ, С. (2008). *Чудесно, фантастично и реално у бајкама (по Цветану Тодорову, Карлу Густаву Јунгу, Владимиру Пропу и Бруну Бетелхајму)*, Нови Сад: Детинство, 1-2.
19. Турјачанин, З. (2004). *Бајка у Републици Српској*, Нови Сад: Детињство, 3-4, 2004.
20. Турјачанин, З. (2007). *Интарзии на имагинативноста и мудроста*, во кн. Литература за деца и млади, Литературна критика, Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, кн.2, Штип: Педагошки факултет „Гоце Делчев“.
21. Урошевиќ, М. (1980). *Народна књижевност*, Горњи Милановац: Културни центар.
22. Уташи, А. (2008). *Бајке као лек*. Нови Сад: Детињство, бр.1-2.